

RACISME

Jill Michiels – Educatief medewerkers onderwijs & Schrijf-ze-VRIJdag

Racisme verdient bijzondere aandacht aangezien het een veel voorkomende vorm van discriminatie is en sterke ongelijkheid creëert in de samenleving. Racisme is bovendien iets dat al heel lang bestaat, waar verschillende generaties van mensen al jarenlang tegenaan botsen. De historische verankering van racisme brengt ook met zich mee dat eerder opgelopen trauma's van generatie op generatie worden overgedragen. Het gevoel derderangsburger te zijn, doet wel wat met een mens. Frustratie, machteloosheid, faalangst en minderwaardigheidsgevoelens zijn maar enkele voorbeelden die een gezonde ontwikkeling en een sterk zelfwaardegevoel ondergraven.

WAT IS RACISME?

Racisme is soms **heel duidelijk zichtbaar**, maar soms zit het ook **verdoken**. Over de meest zichtbare vormen van racisme zijn de meeste mensen het eens: dit is racisme en dat kan niet. We spreken in dit geval over discriminatie (bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt), racistisch geweld en haatspraak. Deze drie vormen zijn strafbaar in België. Meer subtiele en minder tastbare vormen van racisme noemen we **microkwetsingen**. Deze microkwetsingen zijn soms goed bedoeld, maar hebben toch een enorme impact op mensen die er het slachtoffer van zijn. Ze hebben een invloed op hoe deze mensen naar zichzelf kijken en hoe ze hun vaardigheden ontwikkelen. Een concreet voorbeeld van een microkwetsing is het goed bedoelde compliment: "Jij spreekt wel goed Nederlands". Impliciet gaat men er dus van uit, op basis van iemands naam of huidskleur, dat diens Nederlands gebrekkig is. Een ander voorbeeld gaat over de onbewust lagere verwachtingen die sommige leerkrachten hebben van leerlingen met een migratie-achtergrond. Dit terwijl leerkrachten hun leerlingen op gelijke voet willen benaderen. Het gevaar schuilt erin dat deze onbewuste verwachtingen het gedrag van leerlingen sturen, leerlingen passen zich als het ware aan om te voldoen aan de verwachting. Op die manier wordt een **self fulfilling prophecy** (zelfvervullende voorspelling) gecreëerd.

Racisme is geen éénmalige handeling, maar zit **historisch ingebed in de instituties van onze samenleving**, zoals de arbeidsmarkt, gezondheidszorg, justitie, politie en ja, ook onderwijs. Racisme overstijgt in die zin individueel denken en handelen, maar staat er tegelijkertijd ook niet los van. Racisme is een systeem dat bepaalt hoe **macht** wordt verdeeld onder mensen in een samenleving. Juridisch, volgens het recht over mensenrechten, is racisme discriminatie op basis van zogenaamd ras. 'Ras' is een foute term, want rassen van mensen bestaan niet, maar dit is wel de term die gebruikt wordt door het internationaal recht. Je zou kunnen zeggen: **discriminatie op grond van huidskleur of etnisch-cultureel toebehoren**. Het recht maakt geen onderscheid tussen verschillende categorieën van mensen. Zo kunnen ook witte¹ mensen juridisch het slachtoffer worden van racisme.

De **sociologische benadering** is anders: racisme is meer dan etnische discriminatie. Racisme is een **sorteersysteem** dat groepen rangschikt in status- en machtspositie en de rangorde is heel duidelijk: wit bovenaan, niet-wit onderaan. Witte mensen krijgen bepaalde privileges en krijgen gemakkelijker toegang tot topfuncties en bepaalde diensten dan niet-witte mensen. Het systeem wordt echter in stand gehouden door alle mensen, ongeacht de huidskleur. Het racistisch systeem heeft immers een beperkt aandeel niet-witte mensen nodig die expliciet het racistisch systeem zal verdedigen of ontkennen.

Wanneer we de topfuncties binnen het onderwijs onder de loep nemen, zien we bijvoorbeeld dat er onvoldoende diversiteit is in de personen die deze functies bekleden. Ook in het Vlaams lerarenkorps zijn leerkrachten uit etnische minderheidsgroepen zwaar ondervertegenwoordigd, zeker als je dat vergelijkt met de diversiteit binnen de groep Vlaamse leerlingen.

Institutioneel racisme geeft aanleiding tot negatieve stereotypen, vooroordelen en discriminatie doordat machtsposities minder toegankelijk zijn voor mensen uit etnische minderheidsgroepen en macht beschermt tegen discriminatie. Daarnaast is institutioneel racisme eveneens een gevolg van negatieve stereotypen, vooroordelen en discriminatie. Denk maar aan discriminatie op de arbeidsmarkt, etnisch profileren door de politie, de manier waarop in schoolboeken etnische minderheden worden afgebeeld, ...

Wanneer men spreekt over racisme is het belangrijk om stil te staan bij de **verschillende kruispunten** die een invloed uitoefenen op ervaringen van mensen met discriminatie en uitsluiting. De vooroordelen die we associëren met een zwarte cis-vrouw en een zwarte trans man kunnen immers erg verschillen. De ervaringen van een homoseksuele cis-

¹ Waarom gebruiken we de term 'witte' mensen en niet 'blanke' mensen? Blank heeft een positieve connotatie doordat het geassocieerd wordt met 'schoon' of 'rein' en wordt dus (onbewust) gekoppeld aan een waardeoordeel.

man met een bruine huidskleur die bovendien Moslim is, zullen ontzettend verschillen van de ervaringen van een heteroseksuele cis-man met een bruine huidskleur die niet gelovig is. Er worden over het algemeen heel andere karakteristieken toegeschreven aan een cis-vrouw van Marokkaanse afkomst dan aan een cis-man met dezelfde afkomst, en ga zo maar door... Racisme kruist dus met heel wat verschillende gronden van discriminatie.

Bekijk de VPRO documentaire 'Wit is ook een kleur' van Sunny Bergman

HOE IS HET IN BELGIË GESTELD?

De meest recente cijfers van Unia tonen een **stijgende trend** in het aantal raciale discriminatie-dossiers die Unia jaarlijks behandelt. Volgens de directeur van Unia, Els Keytsman, tonen deze hoge cijfers het systematisch en structurele karakter van raciale discriminatie aan. Uit de cijfers van 2019 blijkt dat racisme in alle levensdomeinen tot uiting komt. Het racistisch discours neemt toe op sociale media, meer dan de helft van de dossiers die Unia opent gaan over racistische haatspraak, huurders worden kansen ontzegd op de huisvestingsmarkt omwille van hun huidskleur of afkomst en op de werkvloer is er sprake van racisme in de relaties met de baas, collega's of klanten.

Racisme is in België tevens sterk verankerd in het **koloniaal verleden**. Koloniale stereotypen bleven voortbestaan, ook lang na de onafhankelijkheid van Congo. De Congolese bevolking werd als inferieur beschouwd, werd verkocht en verhandeld alsof het geen mensen waren, maar producten. Nu nog zien we dat daar de sporen van. Zo zijn Belgen van Congolese afkomst bijvoorbeeld nog steeds ondervertegenwoordigd in topfuncties op universiteiten en in het bedrijfsleven.

Betrek ook de leerkracht geschiedenis in de organisatie van de schrijf-ze-VRIJdag en maak het koloniaal verleden van België bespreekbaar in de klas.

Bekijk de Canvas documentaire reeks 'Kinderen van de Kolonie', te bekijken via VRTnu.

MEER WETEN OVER ONDERWIJS EN RACISME?

Bekijk het [interview](#) met Naima Charkaoui voor Klasse 'Racisme op school : zie jij meer dan het topje van de ijsberg?'

Bekijk het [filmpje](#) 'Tussen de soep en de feiten - Racisme en ongelijkheid in het onderwijs' van Prof. Dr. Orhan Agirdag